

III.

Stav úřednictva v českých zemích podle státního rozpočtu proti stavu jeho v ostatních korunních zemích

(hlavně proti alpským krajinám a proti Vídní).

I. Státní správa v zemích koruny české složitější nežli v zemích ostatních.

Země koruny české pro své vyšší kulturní potřeby i pro větší pokročilost hospodářskou, jakož i vzhledem ke svým neurovnaným poměrům národnostním vyžadovaly by nepopíratelně většího nákladu správního i soudního nežli ostatní země cislajtanské s mnohem jednoduššími poměry (vyjímaje jedinou Vídeň a Dolní Rakousy).

To se jeví také skutečně na venek dosti zřetelně a nápadně, na př. u odvolacích nejvyšších úřadů soudních a správních. Největší část jednání a odvolání u nejvyššího soudního dvoru, jakož i nejvyššího správního soudu a u říšského soudu jde právě ze zemí koruny české a z nich zase nejvíce z Čech.

U finanční správy z daní přímých nejdůležitější jsou zajisté daně výdělkové a daň osobní z příjmů, jako zase z nepřímých berní daně z cukru, z piva a líhu. A všechny tyto nepřímé daně převažují právě v zemích českých (kromě daně z líhu). Cukrovary z největší části jsou v našich zemích a pivovarů je v Čechách a na Moravě mnohem více než polovic. Proto také finanční konceptní úředníci mají v českých zemích poměrně mnohem více práce a agendy nežli v ostatních zemích rakouských (zase ovšem Vídeň vyjímaje).

Potřebujeme jen přirovnati, kolik se vyměřuje a vybírá výdělkových daní a osobní daně z příjmu v Čechách, na Moravě a ve Slezsku a kolik v alpských zemích, kterými tu chceme zahrnovati Horní Rakousy, Solnohradsko, Tyrolsko s Vorarlberskem, Korutany, Štýrsko, Krajinu a Přímoří. V českých zemích je na r. 1912 rozpočteno výdělkových daní a osobní daně z příjmu 66¼ mil. K, kdežto v oněch alpských zemích jen 29.527 mil. K, poměr obou těchto sum je tedy dán čísly 2244:1000, kdežto počet obyvatel je dán poměrem 1878:1000. (V českých zemích je 35½%, v alpských zemích 18.9% obyvatel z celé Cislajtanie.) Je z toho nepopíratelně zřejmé, jak práce finančních úřadů přímé daně vyměřujících je v českých zemích na týž počet obyvatel nepoměrně rozsáhlejší a také složitější a nejinak je tomu také při daních nepřímých.

Pro Čechy samy (s 23.7% obyvatel cislajtanských) je suma daní výdělkových a osobní daně z příjmu 46.455 mil. K a tedy poměr

k těmže daním v zemích alpských je dán 1573:1000, kdežto poměr obyvatelstva je pouze 1254:1000.¹

Podobně je tomu také při poštovní správě. V Čechách jest příjem z poštovní (telegrafní a telefonní) dopravy na r. 1912 rozpočten na 49·993 mil. K, kdežto z alpských zemí, vynikajících k tomu ještě tak velikou návštěvou cizinců ze všech koutů světa, jsou ty příjmy jen 38·434 mil. K, tedy v obojích zemích poměr oněch příjmů proti alpským (zase pro Čechy větší než poměr obyvatel) — 1301:1000.

Velice živý obchodní a dopravní ruch, zvláště v Čechách, a náramně rozvětvená síť železných drah, stejným způsobem zaměstnávají mnohem intenzivněji veškerou správu vnitřní, finanční i soudnictví. Tak všechny poměry jsou v Čechách a v českých zemích daleko rozmanitější a mnohotvárnější, aby se vším právem souditi mohlo, že bude na týž počet obyvatel potřebí mnohem obsáhlejšího aparátu správního a především také nepoměrně více výkonných sil, nežli v ostatních zemích cislajtanských a nežli také v zemích alpských. Zvláště při konceptu u všech rozhodujících úřadů bychom to důvodně mohli čekati.

Ale již v tomto ročníku Naší Doby, když pojednáváno bylo o hospodářských potřebách českých zemí, bylo patrné, jak nedostatečně státní rozpočet na ně všude pamatuje a pamatoval tak chatrně již v dřívějších dobách. To zajisté je už také neblahou předzvěstí, že ani stav úřednictva není pro české země dostatečný a že jeho postavení je chatrnější než v zemích alpských.

2. Počet úřednictva konceptního ve všech oborech státní správy a soudnictví v českých zemích nedostatečný a nepoměrně menší než v alpských zemích.

U (politické) vnitřní správy je konceptního úřednictva (právníků) v českých zemích podle rozpočtu na r. 1912 808 osob a z toho: v Čechách 566, na Moravě 182 a ve Slezsku 60. Proti tomu v celé Cislajtánii je konceptních úředníků politických 2220. Příkladalo by tedy ze všeho stavu tohoto úřednictva na české země 36·4%. To by se mohlo zdáti na prvý pohled dosti obstojným stavem,

¹ Na každého obyvatele připadá v Čechách o 25·4% oněch daní více než v alpských zemích, kdežto ve všech českých zemích jen o 19¹/₂% více. Podobně i výnosem nepřímých daní Čechy vynikají nad jiné země. Ostatně poměr ten není podstatně jiný, když i ke všem přímým daním přihlížíme.

zvláště v Čechách, na které z toho připadá 25½% (při 23·7% obyvatelstva). Hůře je tomu pro Moravu, na kterou jen se dostává 8·2% koceptního úřednictva při 9·2% obyvatelstva.

Ale stav ten není ani pro Čechy snesitelný, tím méně ovšem pro Moravu. Za jedno třeba z vnitřní politické správy vyloučiti Vídeň se všemi centrálními úřady a s magistrátní samosprávou, kde kromě toho je celý štáb státního koceptního úřednictva policejního počtem 220 právníků, tedy mnohem větším, nežli je politického úřednictva na Moravě. Za druhé je vnitřní správa v Haliči, v Bukovině a v Dalmacii nepoměrně jednodušší; a také aspoň na Halič připadá stav úřednictva při politickém konceptu silně podprůměrný, totiž 513 právníků t. j. 23·1%, kdežto obyvatel je 28·1%.

Mnohem nepříznivěji jsou na tom české země, srovnáme-li je se zeměmi alpskými. Právníků při politických úřadech v alpských zemích je 560.¹ Měřili-li bychom počtem obyvatel, tedy by mělo býti v českých zemích dle stavu v alpských krajinách nejméně 1042 právníků místo nynějších 808 a to by bylo českým zemím měřeno velmi nespravedlivě, protože je v nich správa velmi složitá a mnohem namáhavější. Nejhůře je to na Moravě, kde by dle poměrného počtu obyvatelstva mělo býti nejméně 273 právníků místo nynějších rozpočtených 182 (v Čechách 702 místo 566). — Kdybychom Moravě chtěli měřiti dle počtu obyvatelstva v Tyrolsku a dle stavu tamního politického konceptu, musilo by býti právníků u moravského politického konceptu 305 místo nynějších 182, tedy o 123 více (v Čechách dle toho počtu, jaký je v Tyrolích, by musilo býti 786 místo nynějších 566, tedy o 220 více).

Ještě více jsou zkráceny české země při zdravotní správě (hygieně), která je podřízena politickým úřadům. Všech státních lékařů u politických úřadů v Cislajtánii je 567 (dle rozpočtu na rok 1912), z nichž v českých zemích je jich pouze 170 (v Čechách 115, na Moravě 41, ve Slezsku 14) čili 30%. V alpských zemích je těchto lékařů 133 (23·5%). Podle měřítka počtem obyvatel určovaného, mělo by býti v Čechách proti alpským zemím lékařů 167 (o 52 více), na Moravě 65 (o 24 více). Podle stavu tyrolského (33 lékařů) mělo by býti lékařů

¹ A sice v Horních Rakousích 76, v Solnohradsku 33, ve Štýrsku 142, v Korutanech 45, v Krajině 55, v Přímoří 83, v Tyrolsku 126.

v Čechách 206 (o 91 více) a na Moravě 80 (o 39 více). A práce v Čechách i na Moravě je mnohem větší procento městského obyvatelstva, které potřebuje mnohem více hygienické péče nežli obyvatelstvo venkovské.

Ze skutečně při konceptu politické správy jsou Čechy a ostatní české země velice zkráceny, je viděti také z té okolnosti, jak již při kancelářské manipulační službě politických úřadů nemůže se vystačiti v Čechách s tímž poměrem sil. Kancelářských sil manipulačních při politických úřadech je v alpských zemích 500, dle poměru obyvatel by jich tedy mělo býti v Čechách 628; a skutečně je jich tam jen o málo méně rozpočteno, totiž 600. Právě množství mechanické kancelářské práce nedá se v Čechách již tak dobře zdolat přetěžováním sil, jako se to děje napořád při konceptu.

*

Nejinak je tomu při soudnictví. Cislajtanské soudy jsou rozděleny na tyto obvody devíti vrchních zemských soudů: ve Vídni (pro obojí Rakousy a Solnohradsko), ve Štyrském Hradci (pro Štyrsko, Korutany a Krajinu), v Terstu (pro Přímoří), v Inšpruku (pro Tyroly s Vorarlberskem), v Praze (pro Čechy), v Brně (pro Moravu a Slezsko), v Krakově (pro západní Halič), ve Lvově (pro východní Halič s Bukovinou) a v Zadru (pro Dalmacii).

Všech soudců v obvodu těchto vrchních zem. soudů je na r. 1912 rozpočteno 6929; z toho v obvodu pražském je jich 1492 čili jen 21½%, v obvodu brněnském je jich 737 t. j. pouze asi 10·6%. Dohromady v zemích českých tedy 2229 soudců čili 32·2% soudců na 35½% obyvatelstva, tedy počet soudců je v českých zemích značně podprůměrný proti celé Cislajtánii. A zase se to jeví ještě horší měrou, srovnáváme-li tento stav našich soudců se stavem, jaký je v obvodech vrchních soudů ve Štyrském Hradci, v Terstu a v Inšpruku. V těchto třech obvodech žije pouze 15·2% cislajtanského obyvatelstva a je tam dle rozpočtu 1195 soudců čili přes 17·2% z cislajtanského statu. Podle tohoto stavu a dle počtu obyvatel mělo by býti v obvodu pražském nejméně 1863 soudců (více o 371!) a v obvodu brněnském 928 soudců (více o 191!). A kdyby se měřilo podle stavu soudců v obvodu vrchního zemského soudu v Inšpruku (348 soudců), musilo by býti v obvodu pražském 2170 soudců (více

o 678!) a v obvodu brněnském 1080 (více o 343!). Tak ohromně se jeví české země při soudnictví zkráceny.

Také tu již při kancelářských silách u okresních soudů zaměstnaných není rozdíl tak značný. Při všech okresních soudech oněch tří obvodů alpských bylo kancelistů a oficiálů 447, kdežto u okresních soudů v pražském obvodu jest jich 667. Podle počtu obyvatel by jich v Čechách přiměřeně k alpským okresům mělo býti 695, tedy jen o 28 více, což je jistě rozdíl nepatrný. Ukazuje se, že i tu mechanická agenda je tak veliká a nedala se zmoci přetěžováním sil.

*

Při finanční správě podle rozpočtu na rok 1912 bylo konceptních úředníků (právníků) v Cislajtánii 2847; z toho v Čechách 652 čili 22·9%, na Moravě 221 čili sotva 7·8%, a ve Slezsku 67 čili sotva 2·4%, ve všech českých zemích tedy 940 čili 33% silně pod průměrem obyvatelstva. A přece české země jsou tolik poplatny a dávají tedy nepoměrně více práce finančním úřadům nežli země ostatní. Kdybychom to zase přirovnávali k alpským zemím, kde je u finančních úřadů 582 konceptních sil právnických, tedy přes 20·4% z cislajtanského státu, scházelo by v Čechách podle počtu obyvatel 78 právníků a na Moravě 62 právníků.

Mnohem nepříznivější je to ještě při finanční prokuratuře; ze všeho stavu právníků v Cislajtánii při prokuratuře ustanovených počtem 273 je jich v Čechách jen 46 t. j. 16·8%, na Moravě se Slezskem pouze 18, t. j. 6·6%, tedy v českých zemích jen 23·6% proti 35½% obyvatel. Naopak v alpských zemích na 18·9% obyvatel připadá právníků při fin. prokuratuře 69, čili 25·3%! Podle stavu v alpských zemích (měřeného počtem obyvatel) mělo by v českých zemích býti asi 130 právníků při finanční prokuratuře, tedy počet víc než dvojnásobný.

Že je skutečně práce pro finanční úřady v českých zemích nepoměrně více, to zase náramně dobře vysvítá ze stavu úřednictva berničního, kde účetní a manipulační funkce nedají se tak snadno zmoci ani přetěžováním pracovních sil. Všech berních úředníků (u okresních soudů, u politických a finančních úřadů všech) je dle rozpočtu na r. 1912 v Cislajtánii celkem 7199; z toho je jich v Čechách 2069, čili přes 28·7%, na Moravě 837,

čili přes 11·6%, ve Slezsku 177, čili 2·5%, v českých zemích tedy 42·8%, silně nad cislajtanský průměr. Tady je nejpádňější doklad, jak měřítko podle počtu obyvatel ani při konceptu nepostačovalo a jak by se už měřením podle počtu obyvatel hrozně křivdilo českým zemím. Tím nesnesitelnější jsou ovšem křivdy ty, když se na české země ve všech oborech z daleka nedostává ani tolik konceptního úřednictva, co by na ně připadalo podle počtu obyvatel.

*

Nejhůře pochodily české země při státních stavbách (podle rozpočtu ministerstva veřejných prací na r. 1912). Souvisí to ovšem již s faktem v dřívějších úvahách zde již vyloženým, že na stavby silniční a vodní se v českých zemích vynakládá nepoměrně nepatrně státních peněz (zejména na Moravě). Ale při stavebních státních úřadech nejedná se pouze o silnice a vodní stavby, nýbrž je tu mnoho technických úkolů jiných, které při nepoměrně lépe vyvinuté technice a při hospodářské síle českých zemí zajisté by vyžadovaly mnohem většího počtu inženýrů nežli v jiných zemích. Zatím je tomu zrovna naopak. České země mají inženýrů nepoměrně méně, nežli by na ně připadalo podle počtu obyvatel.

Ze všech inženýrů ve státní stavební službě v Cislajtánii zaměstnaných počtem 865 připadá na Čechy 171, čili sotva 19·8%, na Moravu 55, čili sotva 6·4%, tedy na Čechy s Moravou jen 26·1%, kdežto počet obyvatel je 32·9% z Cislajtanie. Na Tyrolsko s Vorarlberskem s 3·8% obyvatel připadá více inženýrů než na celou Moravu, totiž 58 státních inženýrů. Podle toho poměru obyvatel mělo by na Moravě býti 140 inženýrů (více jak 2½násobný počet) a v Čechách 361 inženýrů (více jak dvojnásobný počet).

*

Při poštovním ředitelství v Čechách je dle rozpočtu na r. 1912 konceptních (právnických) sil 159, ze všech 632 cislajtanských, čili skoro 25·2% a na Moravě je právníků při poštovním ředitelství 47, čili 7·3%. I tu je Morava hluboko pod průměrem cislajtanským. Podle počtu právníků při poštovním ředitelství v Tyrolsku, jichž tam je 34, mělo by jich býti na Moravě 82 (o 35 více) a v Čechách 186 (o 27 více). Tedy také tu jsou země české citelně zkráceny (hlavně Morava).

*

Při službě veterinářské (v rozpočtu ministerstva zemědělství) je ve státním rozpočtu 1912 vykazováno 527 zvěrolékařů, z nichž je v českých zemích 175 (v Čechách 116, na Moravě 44, ve Slezsku 15) čili jen 33·2%, kdežto dobytka hovězího je mnohem vyšší procento.

V alpských zemích je zvěrolékařů 166, čili 31½%.

*

V rozpočtu ministerstva obchodu je kromě toho obsažen značný náklad na úřednictvo a mužstvo od státu vydržované při úřadech námořních a pro službu v přístavech a při zdravotní službě námořní; na r. 1912 činí ten náklad 1·685 mil. K, kterého ovšem v korunních zemích mimo moře býti nemůže. Také z toho mají pobřežní země výhodu proti zemím českým.

Při námořních a přístavních úřadech je 23 právníků, 10 plavebních úředníků (kapitánů a jich příručích), 3 lékaři a zvěrolékaři, 34 inženýrů s řadou nižších stavebních a manipulačních zřízenců. — Podobně je celá řada zřízenců v různých přístavech v Přímoří, v Dalmacii a na ostrovech Adriatického moře.

K tomu ještě přistupuje mnohem větší věcný náklad na tuto přístavní a námořní službu (1912 6·262 mil. K). — Největší položka však je vykazována na podporu námořní plavby různým paroplavebním společnostem (rak. Lloydů, Dalmatii, Ragusei, Austroamerikaně atd.) a na podporu stavby lodí s celkovým nákladem státním 20·641 mil. K, proti kteréžto položce je úhradou pouze 0·39 mil. K. Dále na skladiště v Terstu celkový doplatek (po odečtení úhrady) 0·698 mil. K a jiná menší vydání (na př. na námořní observatoř v Terstu atd.).

*

Ze všeho je viděti, že české země, a mezi nimi zvláště Morava, jsou v každém oboru státní správy a zvláště při stavu úřednictva konceptního velmi citelně zkracovány a je to zajisté také z části příčinou oné známé u nás byrokratické těžkopádnosti a liknavosti, kterou veškeré obecnstvo i celý život kulturní a hospodářský trpí.

3. *Hmotné postavení a postupové poměry úřednictva v českých zemích horší, nežli v zemích ostatních, zvláště než v alpských zemích.*

Úřednictvo v českých zemích není pouze v nedostatečném počtu ustanoveno a tím značně více pracemi obtíženo, nýbrž kromě toho

jeho poměry hmotné a postupové vůbec jsou mnohem nepříznivější nežli zejména v alpských zemích.

Na dotvrzení toho nám mohou býti přehledy o stavu a rozdělení úřednictva konceptního při různých oborech státní správy, jak je vykazuje rozpočet na r. 1912:

Při konceptu politické správy v jednotlivých korunních zemích bylo úřednictvo zařazeno takto do dietních tříd:¹

Země	III-V	VI	v dietní třídě			X praktikanti s adjut.		všech
			VII	VIII	IX			
v Dolních Rakousích . . .	4	18	21	17	35	33	35	163
v alpských zemích . . .	16	58	80	42	170	94	100	560
v Čechách	6	53	89	30	144	108	136	566
na Moravě	3	17	30	13	53	29	37	182
ve Slezsku	2	6	10	5	17	10	10	60
v Haliči s Bukovinou . .	9	41	93	38	178	99	136	594
v Dalmacii	3	9	12	7	31	13	20	95
ve všech zemích	43	202	335	152	628	386	474	2220

V procentech na jednotlivé dietní třídy by připadalo při politické správě v jednotlivých korunních zemích:

V zemi	III-V	VI	v dietní třídě				X	honorovaných praktikantů
			VII	VIII	IX			
v Dolních Rakousích . . .	2·5	11·—	12·9	10·4	21·5	20·2	21·5	
v alpských zemích . . .	2·8	10·4	14·3	7·5	30·4	16·8	17·8	
v Čechách	1·—	9·4	15·7	5·3	25·5	19·1	24·—	
na Moravě	1·7	9·3	16·5	7·2	29·1	15·9	20·3	
ve Slezsku	3·3	10·—	16·7	8·3	28·3	16·7	16·7	
v Haliči s Bukovinou . .	1·5	6·9	15·6	6·4	30·—	16·7	22·9	
v Dalmacii	3·1	9·5	12·6	7·4	32·7	13·7	21·—	

¹ Dietní třídy státních úředníků jsou: v I. je ministerský předseda, v II. jsou ministři a předsedové nejvyšších soudních dvorů a předseda nejvyšší státní účtárny; ve III. jsou místopředsedové, předsedové vrchních zemských soudů, někteří (starší) senátní předsedové nejvyšších s. dvorů a někteří sekční chefové v ministerstvech; ve IV. třídě jsou zemští presidenti, místopředsedové, předsedové některých finančních zemských ředitelství, sekční chefové v ministerstvech, předsedové některých poštovních ředitelství, předseda vid. policejního ředitelství a j.; v V. třídě jsou hlavně dvorní radové; v VI. třídě vrchní radové různých odvětví (kromě účetních vrchních radů, kteří jsou v VII. třídě jako zase účetní radové v VIII. třídě); v VII. třídě jsou radové; v VIII. třídě vrchní komisaři, finanční a místopředsedové sekretáři, okresní soudcové, vrchní inženýři atd.; v IX. třídě komisaři, soudcové, inženýři, okresní lékaři atd. a konečně mladší a po dřívější úředníci v X. třídě; kdežto XI. třída státních úředníků není již pro koncept, nýbrž pouze pro nižší manipulační úřednictvo. — Platy roční jsou

Z tohoto přehledu je hned viděti, že je v Čechách procento nejhůře placených politických úředníků daleko nejvyšší, a že zase nejlépe placených je jich tam nejméně (u nejlépe placených kromě Haliče s Bukovinou). Na př. v alpských zemích je adjutovaných praktikantů jen 17·8% (ano ve Slezsku jen 16·7%), kdežto v Čechách je jich plných 24%. V nejnižších dvou stupnicích platů, totiž úředníků v X. dietní třídě a praktikantů s adjutem je v Čechách 43·1%, kdežto ve Slezsku pouze 33¹/₈% a v alpských zemích 34·6%. — Naproti tomu je v Čechách v VI. dietní až do III. třídy jen 10·4% úředníků politických, kdežto ve Slezsku 13·3% a v alpských zemích 13·2%.

Ve třídách VII. až III. je v Čechách jen 26·1%, kdežto ve Slezsku 30%.

Také u státních lékařů je tomu podobně. Ze 133 lékařů (okresních) v alpských zemích je jich v nejlépe placených třídách (VII. a VI.) 10, čili 7½%, kdežto ze 115 lékařů okresních v Čechách jsou v týchž třídách pouze 4, čili sotva 3½%.¹

Podobně nepříznivý postup je u konceptu státní policie v Praze proti policejnímu konceptu ve Vídni. Podle rozpočtu na r. 1912/13 bude právníků u policejních ředitelství:

	v dietních třídách							placených praktik. všech	
	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X		
ve Vídni	1	1	14	32	44	75	35	18	220
v Praze	—	1	4	10	20	23	12	11	81

a tedy v procentech:

	v dietních třídách						
	IV-V	VI	VII	VIII	IX	X	praktikantů
ve Vídni	0·9	6·4	14·5	20·—	34·1	15·9	8·2
v Praze	1·2	4·9	12·4	24·7	28·4	14·8	13·6

v I. třídě 24.000 K; v II. třídě 20.000 K; v III. třídě 16.000 a 18.000 K; ve IV. třídě 14.000 a 16.000 K; v V. třídě 10.000, 12.000 a 14.000 K; v VI. třídě 6400, 7200, 8000, 8800 K; v VII. třídě 4800, 5400, 6200, 6400 K; v VIII. třídě 3600, 4000, 4400, 4800 K; v IX. třídě 2800, 3000, 3200, 3400, 3600 K; v X. třídě 2200, 2400, 2600, 2800 K; v XI. třídě 1600, 1800, 2000 a 2200 K. Různé stupně platů v jednotlivých třídách dosahují se podle stáří služebního v dotyčné třídě. Kromě platů jsou pro každou třídu přiměřené aktivitní přídavky nebo při třídách IV. až I. funkční přídavky, které uváděti není potřebí.

¹ Je třeba vytknouti, jak mizerné jsou postupové poměry u státních lékařů, naprosto nesrovnatelné s právníckými kariérami, ba jsou horší nežli u mnohých úřadů obsazených lidmi bez akademického vzdělání.

Tedy hubeně placených praktikantů je v Praze 13·6% proti pouhým 8·2% ve Vídni a placených praktikantů a koncipistů (v X. třídě) je v Praze 28·4%, ve Vídni však jen 24·1%. Za to až do října 1912 je v Praze v nejlépe placených třídách (od VII. až do V.) pouze 15·4%, kdežto ve Vídni 21·8% a teprve od 1. října 1912 bude v Praze v těchto lepších třídách 18½%, vždy ještě značně méně než ve Vídni.

Od 1. října jsou v Praze systemisována nová 2 místa v VII. dietní třídě a 1 v VI. třídě.

*

Také při soudech nejsou soudcové v českých zemích tak výhodně placeni jako v zemích alpských.

(Zde zase obvody vrchních zemských soudů ve Štyrském Hradci, Inšpruku a Terstu označíme alpskými.)

Soudcové jsou takto rozdělení v dietní třídy:

v obvodu vrchních zemských soudů	III-V	v dietních třídách				auskultantů a praktik.		všech
		VI	VII	VIII	IX			
vídeňského	19	91	232	268	249	260	1119	
alpských	19	94	258	233	330	261	1195	
pražského	16	120	326	264	411	355	1492	
brněnského	10	60	137	150	208	172	737	
krakovsk. a lvovsk. . .	31	152	473	442	711	358	2167	
zaderského	4	20	46	46	68	35	219	

V procentech byli tedy soudcové zařazeni v jednotlivých obvodech do dietních tříd:

v obvodu vrchních zemských soudů	III-V	v dietních třídách				auskultantů atd.	
		VI	VII	VIII	IX		
vídeňského	1·7	8·1	20·7	24—	22·3	23·2	
alpských	1·6	7·9	21·6	19·5	27·6	21·8	
pražského	1·1	8—	21·8	17·7	27·6	23·8	
brněnského	1·4	8·1	18·6	20·4	28·1	23·4	
krakovsk. a lvovského	1·4	7—	21·8	20·4	32·9	16·5	
zaderského	1·8	9·1	21—	21—	31·1	16—	

Zase je u soudů v českých zemích největší procento nejhůře placených soudců: auskultantů a praktikantů (v obvodu pražském 23·8%, v obvodu brněnském 23·4%, kdežto v alpských obvodech jen 21·8% a v Haliči s Bukovinou a v Dalmacii 16½%, resp. 16%!). Soudců v IX. třídě s auskultanty je značně přes polovici v českých zemích (v brněnském obvodu 51½%, v pražském skoro také tolik 51·4%), kdežto v jiných obvodech nedosahují

polovičky (ve vídeňském obvodu jen 45½%, v Dalmacii 47·1%, v alpských obvodech a v Haliči s Bukovinou 49·4%). Za to v nejlépe placených třídách (VI. až III.) je v Čechách jen 9·1%, v alpských 9½% a ve vídeňském 9·8%. Zvláště procento dvorních radů je v pražském obvodu nejmenší vůbec ze všech obvodů a že to jde asi na účet soudců české národnosti, ukáže se později.

*

Při finančním konceptu jsou podobně jako v ostatních oborech právníci v českých zemích značně zkráceni nejen co do počtu, nýbrž co do hmotného a společenského postavení.

Konceptní úředníci finanční byli rozděleni v jednotlivých zemích takto do dietních tříd:

V zemích	v dietních třídách						placení praktik.	všech
	IV-V	VI	VII	VIII	IX	X		
v Dolních Rakousích .	7	29	56	90	91	90	64	427
v alpských zemích .	9	40	81	126	123	115	88	582
v Čechách	8	44	81	138	137	137	107	652
na Moravě	2	16	28	46	47	47	35	221
ve Slezsku	1	5	9	14	14	14	10	67
v Haliči s Bukovinou .	10	55	106	174	173	172	133	823
v Dalmacii	2	5	11	16	16	15	10	75

Tedy procentuální poměr jednotlivých tříd je takovýto pro jednotlivé země:

v zemích	v jednotlivých dietních třídách						placených praktikantů
	IV-V	VI	VII	VIII	IX	X	
v Dolních Rakousích . .	1·6	6·8	14·1	21·1	21·3	21·1	15·—
v alpských zemích . . .	1·5	6·9	13·9	21·7	21·1	19·8	15·1
v Čechách	1·2	6·8	12·4	21·2	21·—	21·—	16·4
na Moravě	0·9	7·2	12·7	20·8	21·3	21·3	15·8
ve Slezsku	1·5	7·5	13·4	20·9	20·9	20·9	14·9
v Haliči s Bukovinou . .	1·2	6·7	12·9	21·1	21·—	20·9	16·2
v Dalmacii	2·7	6·7	14·7	21·3	21·3	20·—	13·3

Jako ve všech předešlých oborech státní správy tak i při finančním konceptu je nejhůře placených úředníků praktikantů v Čechách největší procento (16·4%, proti 16·2% v Haliči s Bukovinou, 15% v Dolních Rakousích, 14·9% ve Slezsku a 13⅓% v Dalmacii). —

Ještě hůře je tomu, když přičteme ještě finanční koncipy (v X. třídě). Těchto nejhůře placených úředníků

v poslední třídě a praktikantů je v Čechách 37·4%, čili skoro tři osminy (v Haliči s Bukovinou a na Moravě 37·1%, v Dolních Rakousích 36·1%, ve Slezsku 35·8%, v alpských zemích jen 34·9% a v Dalmacii 33 $\frac{1}{3}$ %). (Ve třídách IX., X. a praktikantů je zase v Čechách a na Moravě nejvíce, totiž 58·4% proti 56% v alpských a 56·7% ve Slezsku). Naopak v nejlépe placených třídách (od VII. až do IV.) je v Čechách finančních právnických úředníků rozhodně nejméně, totiž jen 20·4% (na Moravě a v Haliči s Bukovinou 20·8%, v Dolních Rakousích 21 $\frac{1}{2}$ %, v alpských zemích 22·3%, ve Slezsku 22·4%, v Dalmacii 24%).

U berních úřadů bylo úřednictvo v jednotlivých zemích rozvrženo do dietních tříd:

v zemi	v dietních třídách				placených praktikantů	všech
	VIII	IX	X	XI		
v Dolních Rakousích . .	28	131	157	165	59	540
v alpských zemích . . .	83	391	479	558	134	1645
v Čechách	91	475	593	712	198	2069
na Moravě a ve Slezsku .	41	237	293	382	61	1014
v Haliči s Bukovinou . .	69	422	506	566	191	1754
v Dalmacii	9	42	52	53	21	177

Poměrně se dělilo berní úřednictvo do dietních tříd v procentech:

v zemi	VIII	v dietních třídách			placených praktikantů
		IX	X	XI	
v Dolních Rakousích . .	5·2	24·2	29·1	30·6	10·9
v alpských zemích . . .	5·1	23·8	29·1	33·9	8·1
v Čechách	4·4	22·9	28·7	34·4	9·6
na Moravě a ve Slezsku .	4—	23·4	28·9	37·7	6—
v Haliči s Bukovinou . .	3·9	24·1	28·8	32·3	10·9
v Dalmacii	5·1	23·7	29·4	29·9	11·9

Placených praktikantů je sice u berních úředníků větší procento než v Čechách v Dolních Rakousích, v Haliči s Bukovinou a v Dalmacii, ale za to jistě je v Čechách veliké množství vůbec neplacených praktikantů, kteří v rozpočtu nejsou uváděni. Za to v nejspolečnější třídě (XI.) a placených praktikantů dohromady je zase v Čechách nejvíce, totiž 44% (proti 43·7% na Moravě a ve Slezsku, 43·2% v Haliči s Bukovinou, 42% v alpských zemích, 41·8% v Dalmacii a 41 $\frac{1}{2}$ % v Dolních Rakousích).

V nejlépe placených třídách (IX. a VIII.) je

berních úředníků v Čechách nejméně (v Čechách 27·3%, na Moravě a ve Slezsku 27·7%, v Haliči s Bukovinou 28%, v Dalmacii 28·8%, v alpských zemích 28·9%, v Dolních Rakousích 29·4%).

Při státní stavební službě byli inženýři rozděleni v dietní třídy:

v zemi	v dietních třídách						X placených praktikantů	všech
	V	VI	VII	VIII	IX			
v Dolních Rakousích . . .	1	3	20	23	30	24	10	111
v alpských zemích	3	12	37	54	80	47	11	244
v Čechách	1	9	28	33	45	40	15	171
na Moravě	1	2	8	12	18	10	4	55
ve Slezsku	—	1	4	6	11	8	1	31
v Haliči s Bukovinou . . .	1	9	31	45	65	46	13	210
v Dalmacii	1	1	5	10	17	7	2	43

V procentech se dělili tedy inženýři v jednotlivých zemích do dietních tříd:

v zemi	V	v dietních třídách					X placených praktikantů
		VI	VII	VIII	IX	X	
v Dolních Rakousích . . .	0·9	2·7	18·—	20·7	27·—	21·7	9·—
v alpských zemích	1·2	4·9	15·2	22·1	32·8	19·3	4·5
v Čechách	0·6	5·2	16·4	19·3	26·3	23·4	8·8
na Moravě	1·8	3·6	14·6	21·8	32·7	18·2	7·3
ve Slezsku	—	3·2	12·9	19·4	35·5	25·8	3·2
v Haliči s Bukovinou . . .	0·5	4·3	14·8	21·4	30·9	11·9	6·2
v Dalmacii	2·3	2·3	11·6	23·3	39·5	16·3	4·7

Zase podle toho přehledu je největší procento praktikantů stavebních v Čechách, jediné Dolní Rakousy vyjímaje; ale z Dolních Rakous tito praktikanti postupují aspoň do velmi výhodné služby u všech ministerských odborů stavebních. — V X. dietní třídě (stavebních adjunktů) a praktikantů, tedy nejbídněji placených inženýrů v Čechách zase nejvíce, totiž 32¼% (v Dolních Rakousích 30·7%, ve Slezsku 29%, v Haliči s Bukovinou 28·1%, na Moravě 25½%, v alpských zemích jen 23·8% a v Dalmacii 21%)!

*

Při poštovním konceptu (administrativní službě právní) jsou nejhůře postaveni právní úředníci na Moravě. Placených praktikantů je tam přes 25½%, čili přes čtvrtinu všeho úřednictva (v Dolních Rakousích pouze 12½%, čili 1/8!). Poštovních konci-

pistů a placených praktikantů je na Moravě 44·7% ze všeho právníckého úřednictva (v alpských zemích pouze 37·9%). V Čechách zase je nejméně právníků u poštovní správy v nejlépe placených třídách (od VII. až do IV.), totiž jen 17·6% (proti 25½% v alpských zemích!).

*

Ze 116 zvěrolékařů v Čechách je jich v XI. a X. třídě 70 čili 60·3%, kdežto v týchž třídách v alpských zemích je jich pouze 59·2%, za to v nejlépe placených třídách (v VIII. a VII., po případě VI.) je jich v Čechách jen 5 čili 4·3%, kdežto v alpských zemích 10·9% (16 ze 147!).

*

Ať tedy si vybereme kterýkoli obor státní správy, vidíme, že v Čechách (po případě také na Moravě) je vždy nejbídněji placeného státního úřednictva daleko největší procento, kdežto nejlépe placených tříd se dostává na Čechy nejméně. Je to jakoby schválností, aby tak pokročilá země byla co nejvíce všude pokořována a ponižována! Ale zajisté není v tom úmyslu schválně urážlivého, ale vysvětluje se to tím, že ústřední správa ve Vídni je nejvíce ovládána Němci z Dolních Rakous a z alpských zemí a ti přirozeně projevují tím svůj užší patriotismus, že přejí právě těm krajinám, z nichž vyšli, a že jejich potřebám také nejlépe rozumějí a hledí jim v plné míře vyhověti. Pro jiné země, zvláště pro Čechy s Moravou, se už pak té blahovůle nedostává; na těchto našich zemích se hledí nejen spořiti, nýbrž i jejich úřednictvu osvědčenému v náležitém odvěkém tahu se nakládá mnohem více práce nežli v jiných zemích.

Zkrácení úřednictva v českých zemích vynikne teprve náležitě, když uvážíme, nejen jak je hubeně placeno, nýbrž když zároveň si uvědomíme při tom jeho nedostatečný počet ve všech oborech státní administrativy.

4. *Jaký by měl býti stav úřednictva různých kategorií počtem a platem v českých zemích podle dosavadního jeho stavu v zemích alpských.*

Kdybychom českým zemím chtěli měřiti při rozdělení úřednictva pouze podle počtu obyvatelstva, zajisté by se tím náležitě

nehovělo jejich potřebám, protože všechny poměry u nás jsou nesporně vyspělejší i složitější nežli v zemích ostatních i také než v zemích alpských. Ale z předešlých úvah vysvítá zřejmě, že na české země z daleka se nedostává ani tolik, kolik by na ně patřilo dle jejich počtu obyvatel. A proto stačí, když se prozatím přidržíme tohoto měřítka obyvatel, ačkoli by se jím nevyhovělo tak dobrým způsobem potřebám našich zemí jako jinde.

*

Při politické správě podle počtu obyvatelstva a podle stavu úřednictva v alpských zemích nedostává se v Čechách 136 právníků a na Moravě 91 právník; ano podle tyrolského statu úřednického scházelo by v Čechách 220 právníků a na Moravě 123!

Kdybychom pak ještě přijali stejné zařazení do dietních tříd, musil by se podle stavu v alpských zemích přímo revolučně změnit u politické správy postup úřednictva v Čechách asi takto: Bylo by nutno hned přijati nových 136 absolvovaných právníků. Z těch by dostalo 125 adjutum a kromě toho 11 by z nich musilo býti jmenováno hned koncipisty (v X. třídě). (Po případě by ovšem místa placených praktikantů zaujali praktikanti dosud neplacení.) Pro úředníky, kteří již nyní jsou ve službě, byl by nutný okamžitý postup takový:

Všichni placení praktikanti by se stali koncipisty a kromě toho 29 nejstarších praktikantů by postoupilo za komisary (do IX. třídy);

všichni koncipisti by postoupili za komisary; dále by 53 komisarů musilo se státi sekretáři místodržitelství (v VIII. třídě) a ještě 15 komisarů by postoupilo hned za hejtmany (v VII. třídě); všichni místodržitelští sekretáři by postoupili za hejtmany (do VII. třídy);

34 hejtmánů by musilo býti povýšeno za místodržitelství rady (v VI. třídě); a konečně by 14 místodržitelství radů postoupilo za dvorní rady.

Kdežto nyní je stav politického úřednictva v Čechách v třídách:

v III až v V	v VI	v VII	v VIII	v IX	v X	prakt. s adjutem
6	53	89	30	144	108	136

bylo by dle stavu v alpských zemích

v III až v V	v VI	v VII	v VIII	v IX	v X	placených prakt.
20	81	100	53	213	118	125

a dle stavu tyrolského musilo by býti u politické správy v třídách dietních:

v III až V	v VI	v VII	v VIII	v IX	v X	plac. praktikantů
19	81	131	62	249	119	125

Musilo by se tedy podle statu tyrolského v Čechách vzítí nových 220 absolvovaných právníků, z kterých by 125 dostalo hned adjutum a 95 nejzpůsobilejších by se musilo hned jmenovati koncipisty; 24 nejmladších placených praktikantů stalo by se koncipisty, ostatních 112 by postoupilo do IX. třídy za komisary; všichni koncipisti by se stali komisary; 62 komisarů by postoupilo za sekretáře, ale kromě toho 53 komisarů nejzpůsobilejších by hned postoupilo za hejtmany (do VII. třídy); všichni sekretáři by postoupili za hejtmany; 41 hejtmanů by se stalo místodržitelstvími rady a 13 dosavadních místodržitelstvích radů by bylo povýšeno na dvorní rady.

Daleko větší ještě by musila býti podle tohoto stavu tyrolského revoluce v postupu politického úřednictva na Moravě.

Dosavadní rozdělení politických úředníků na Moravě do dietních tříd je nyní

v III až v V	v VI	v VII	v VIII	v IX	v X	prakt. s adjutem
3	17	30	13	53	29	37

dle počtu obyvatelstva tyrolského a dle tamního úředního statu mělo by jich býti v třídách:

v III až v V	v VI	v VII	v VIII	v IX	v X	prakt. s adjutem
7	31	51	24	97	46	49

Musilo by tedy moravské místodržitelství přijmouti nových 123 absolvovaných právníků, z nichž by dostalo 49 nejmladších (nebo nejméně způsobilých) adjutum jako praktikanti, 46 způsobilých by se stalo koncipisty a 28 nejzpůsobilých by hned musilo býti jmenováno za komisary; všichni dosud placení praktikanti i kon-

cipisti by najednou se stali komisary, tak že by jen 3 nejméně způsobilí dosavadní komisaři nepostoupili; 24 komisarů by se stalo sekretáři a nad to 26 komisarů okresními hejtmany; všichni sekretáři by by povýšeni za hejtmany; 18 hejtmanů by postoupilo za místodržitelské rady a 4 místodržitelští radové by se stali dvorními rady.

*

Podobně by se znamenitě zlepšily poměry soudců v Čechách, kdyby se upravily dle statu a počtu obyvatel v obvodu vrchního zemského soudu v Inšpruku. Podle tohoto statu mělo by býti v Čechách 2170 soudců místo nynějších 1492.

Dosavadní roztrídění soudců v Čechách jest v třídě:

v III a V	v VI	v VII	v VIII	v IX	auskultantů a prakt. plac.
16	120	326	264	411	355

podle počtu obyvatel a stavu soudců v obvodu inšpruckém by jich mělo však býti v třídě:

v III a V	v VI	v VII	v VIII	v IX	auskultantů a prakt. plac.
37	163	467	399	555	549

Musilo by tedy předsednictvo zemského soudu v Praze hned podle toho přijmouti 678 nových absolvovaných právníků (po případě by postoupili neplacení dosud praktikanti), z nichž by hned 129 nejzpůsobilejších musilo býti ustanoveno za soudce (v IX. dietní třídě) a ostatní by vesměs dostali adjuta; všichni placení praktikanti a auskultanti ovšem by se hned stali soudci, tak že by z nynějších soudců nepostoupilo prozatím jen 71 nejmłodších, kdežto by 340 ostatních soudců stalo se okresními soudci (nebo by byli jinak povýšeni do VIII. třídy, na př. stali by se zástupci státních nāvladních). 205 okresních soudců by se stalo rady (v VII. třídě); 64 radů by okamžitě postoupilo za vrchní rady a 21 vrchních radů za dvorní rady.

*

Není potřebí dále tato srovnání Čech a Moravy s alpskými zeměmi prováděti rovným způsobem u ostatních oborů státní správy.

Podle toho, co bylo už v odstavci 2. a 3. vyloženo, postačí již ukázky dosud uvedené o stavu vnitřní politické správy a soudnictví. Jenom ještě pro zvláště nápadné zkrácení Moravy uvedeno zde budiž, jak by se musil změnit stav státních inženýrů při stavebních úřadech, kdyby se Moravě měřilo tak jako Tyrolsku s Vorarlberskem podle jejího počtu obyvatel.

Dosud je na Moravě státních inženýrů při stavebních odděleních pouze 55, rozdělených takto v dietní třídy:

v V	v VI	v VII	v VIII	v IX	v X	placených elevů
1	2	8	12	18	10	4

Podle tyrolského stavu by jich mělo býti 140 a měli by takto býti vřazeni v třídy dietní:

v V	v VI	v VII	v VIII	v IX	v X	elevů s adjutem
3	7	19	31	44	31	5

Musilo by se tedy na Moravě přijmouti do státní služby stavební absolvovaných techniků hned 85 (po případě by postoupili dosud neplacení elevové), z nichž by jen pět nejméně způsobilých dostalo pouze adjutum, 31 způsobilejších by se stalo stavebními adjunktami (v X. třídě), 44 ještě způsobilejších by bylo ustanoveno za inženýry (v IX. třídě) a 5 nejzpůsobilejších by hned bylo vrchními inženýry (v VIII. třídě); všichni adjutovaní elevové, stavební adjunktami a inženýři okamžitě by se musili státi vrchními inženýry až na 6 nejzpůsobilejších inženýrů, kteří by musili býti hned jmenováni stavebními rady; všichni vrchní inženýři ovšem by postoupili za stavební rady a 7 stavebních radů (tedy všichni dosavadní mimo jednoho) by se stalo vrchními stavebními rady a dosavadní 2 vrchní radové by postoupili za dvorní rady.

*

Zajisté takové náhlé rozmnožení stavu veškerého úřednictva v českých zemích by se ani nemohlo najednou provésti pro veliké náklady a myslím, že by ho ani nebylo zapotřebí. Když dosavadní práce se vykonala s tím nepatrným stavem úředním, který je dosud u nás, zajisté nebylo by potřebí najednou zvyšovati stav politických konceptních úředníků v Čechách o 220 nových sil, nebo snad najednou ustanoviti nových 678 soudců, ani není nutnosti zvýšiti počet inženýrů na Moravě z nynějších pouhých 55 na 140 jmeno-

váním nových 85. Mohla by se rovnováha docílití spíše tak, že by se počet úřednictva v alpských zemích přiměřeně snížil a v Čechách a na Moravě zase o něco zvýšil. Možná, že by se dala reformovati a zjednodušiti státní služba vůbec tak, aby se zjedнала rovnost mezi zeměmi alpskými a našimi, jenom právě ponenáhlým snížením zbytečně vysokého statu úřednického tam, kde ho není tolik potřebí. To bylo nutno podotknouti, aby nevzniklo snad domnění, že bych zde chtěl nějak mluvití pro zvláštní náhlé a nápadné zvyšování státního úřednictva v našich zemích, když naopak v obecnstvu převládá mínění, možná oprávněné, jakoby toho byrokratismu u nás bylo beztoho nadbytek.

*

Také z jednotlivých drobností jiných lze dolíčiti mnohem větší přízeň našich vlád k alpským zemím nežli k Čechám speciálně. Tak na př. Inšpruk má jen tolik obyvatel co Smíchov a Inšpruk i Linec méně než Žižkov nebo Kr. Vinohrady — (Smíchov má 52, Inšpruk 53, Linec 68, Žižkov 72, Vinohrady 77 tisíc obyvatel), — a přece aktivitní přídávky úředníkům v Inšpruku a Linci se vyměřují tak jako v Praze dle I. třídy aktivity, kdežto v pražských předměstích na Smíchově, v Žižkově a na Kr. Vinohradech (aspoň podle rozpočtu na r. 1912 ještě je tomu tak) dle II. třídy. (V Inšpruku a v Linci 80%, ve Smíchově, Žižkově a Kr. Vinohradech jen 70% aktivity vídeňské a v ostatních pražských předměstích jen 60%, případně 50%.) A přece Kr. Vinohrady nebo Smíchov mají mnohem velkoměststější poměry (drahotní) než Inšpruk (se svým částečně již venkovským Wiltenem a jinými předměstími k němu přivtělenými) neb i než Linec (se svým předměstím Urfahrem). Kdo by z toho nepoznával dvojí míru, zcela jinou pro alpská, a tak málo příznivou pro česká města!

5. *Stav úřednictva v ústředních úřadech státních ve Vídni.*

Poměr českých zemí a hlavně českého národa nebyl by zajisté správně vylíčen, kdybychom pouze srovnávali to, co je vynakládáno státem na státní úřednictvo v jednotlivých zemích a nepřihlíželi zároveň také k tomu, co se potřebuje úředníků ve Vídni při ústřední správě. Z toho nákladu ústředního zcela určitě nepřipadá ve prospěch českých zemí ani z daleka takový podíl, na jaký by měly nárok ne snad dle své kulturní váhy a hospodářské důležitosti, nýbrž jen

podle prostého počtu svého obyvatelstva. Tím méně může býti lhostejný tento státní ústřední náklad nám Čechům, jelikož pro českou národnost z něho vyplývá nejmenší možné procento. Abychom jen jediný doklad uvedli: Ve finančním ministerstvu při konceptu je 1 ministr, 6 sekčních chefů, 20 ministeriálních radů, 6 dvorních radů, 20 sekčních radů, 10 vrchních finančních radů (v VI. dietní třídě) atd. Z tohoto vyššího úřednictva není ani jediný Čech sekčním chefem a pouze dva Češi jsou ministeriálními rady (ze všech 26 ministeriálních a dvorních radů). A to je v ministerstvu, které kdysi s takovým úspěchem spravoval český ministr Kaizl a do něhož také povolal aspoň trochu obstojný počet českých úředníků. Ale ti se nám poněmhu z něho vytratili překládáním, po případe i povyšováním do Čech nebo do Moravy a noví za ně již nepřicházeli. Jak tomu bude na př. v ministerstvu zemské obrany, kde se o národnostech jistě zásadně nesmí jednati, nebo v ministerstvu železnic nebo v ministerstvu justice, z kterého je skoro národnost česká aspoň v nejnovější době přímo vylučována? (Někdy ovšem také tak český člověk bývá odstraněn, že z toho sám o sobě má značný prospěch: ku př. ministr Trnka se stal ministrem jako Čech, opustiv místo sekčního chefa v ministerstvu železnic; ale ministrem železničním se nesměl státi, co mu bylo jistě bližší, nýbrž dostal méně vlivný obor veřejných prací.)

Vytkneme jen dvojí druh ústředního úřednictva: právnícké úřednictvo konceptní a technické úřednictvo v ministerstvech a v centrálních úřadech.

Konceptní úřednictvo (právnícké), jak je na rok 1912 vykazují staty jednotlivých ministerstev a ústředních úřadů¹ — (vynecháno je však ministerstvo zeměbrany) — jest rozděleno takto:

u nejvyšších úřadů (mimo ministerstva) zařazeni jsou v dietních třídách dle systemisovaného statu (bez přidělených úředníků):

II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	
4	3	14	121	13	34	25	3	dohromady 217

dále u ministerstva dle systemisovaných statů (bez přiděleného úřednictva) v třídách:

¹ Ty ústřední úřady jsou: Kabinetní kancelář, nejvyšší soudní instance, nejvyšší účtárna, kontrola státního dluhu, úřednictvo říšské rady a j.

	I	II	IV	V	VI	VII	VIII	IX
u ministerského předsednictva . . .	1	3	3	4	4	5	4	2
u ministerstva vnitra	—	1	4	12	9	18	18	6
u ministerstva vyučování	—	1	4	10	10	14	16	10
u ministerstva finančního	—	1	6	25	30	46	51	71
u ministerstva obchodu	—	1	4	17	31	40	35	31
u ministerstva železnic	—	1	6	12	15	26	26	28
u ministerstva justičního	—	1	2	9	11	8	8	6
u ministerstva zemědělství	—	1	3	7	8	13	10	8
u ministerstva veřejných prací	—	1	1	10	19	22	14	14
u všech ministerstev (kromě mi- nisterstva zeměbrany)	I 1	II 11	IV 33	V 106	VI 137	VII 192	VIII 182	IX 176
								dohromady . . 838

A technického úřednictva bylo v jednotlivých třídách (bez přidělených sil) dle statu systemisovaného:

	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
u ministerstva financí	—	1	3	12	21	40	14
u ministerstva obchodu	—	3	10	19	26	18	5
u ministerstva železnic	1	10	61	92	136	103	80
u ministerstva zemědělství	—	4	7	7	5	—	—
u ministerstva veřejných prací	2	15	25	38	51	48	23
u těchto pěti ministerstev	3	33	106	168	239	209	122
							dohromady . . 880

Je hned viděti, že techniků u těchto pěti ministerstev je více (a to ještě bez četných přidělených úředníků z jednotlivých zemí), než při všech státních stavebních úřadech v jednotlivých zemích.

Ale hlavní věc je, že toto úřednictvo je zařazeno nepoměrně čteně do vyšších platebních tříd než venku. Tak při stavebních úřadech v zemích korunních je pouze 9 inženýrů (1%) v V. dietní třídě, kdežto u ministerstev jsou ve IV. 3 a v V. 33, dohromady tedy je 36 (čili 4·1%) ve třídě V. a s vyšším ještě platem. V VI. dietní třídě je techniků u ministerstev 106 (čili přes 12%), kdežto ve všech zemích při státní stavební službě je jich v VI. dietní třídě jen 38 (čili 4·4%).

U ústředních úřadů a ministerstev je konceptního úřednictva (právníckého) systemisováno počtem 1055. A z úřednictva tohoto je v I. a II. dietní třídě 16 čili přes 1½%, ve III. a IV. třídě 50, čili přes 4·7% a v V. třídě 225, čili 21·3%. Tedy v nejlépe placených třídách v V. až I. je celkem systemisováno 291 míst, čili 27·6% všech míst, kdežto v Čechách a na Moravě pouze asi 1% nebo 1½%. Ale kromě toho je mnoho úředníků

z nižších tříd ještě ad personam zařazeno také do tříd vyšších a mnoho jich má nad to značné osobní přídavky, jak toho jsou četné doklady uvedeny v rozpočtu. A celá armáda úředníků z jednotlivých zemí je službou prikázána k odborným ministerstvům nebo k jiným ústředním úřadům.

U všech soudů prvních instancí a u všech vrchních soudů zemských v celé Cislajtánii je pouze 99 soudců v V. nebo III. dietní třídě, u všech politických úřadů je v těchto třídách (od V. do III.) v celé Cislajtánii pouze 43 úředníků, u finančních zemských ředitelstev a u všech finančních prokuratur je také jen 43 úředníků (ve IV. a V.). U poštovní správy konečně je 12 úředníků v V. nebo ve IV. třídě a u policejních úřadů státních jsou jen 4. Dohromady tedy ve všech korunních zemích při konceptu všech možných odborů je pouze 201 úředník ve třídě V. nebo ve třídách lépe placených, kdežto u ústředních státních úřadů a ministerstev je jich 291! (V Čechách je u politické správy, u policejního ředitelství, u finančních úřadů, u finanční prokuratury, u finančních úřadů, u všech soudů, u poštovních ředitelství celkem jen 34 systemisovaných míst v V. a lépe placených třídách.)

Kromě toho má výlučné ústřední sídlo své ve Vídni poštovní spojitelná s velikým úřednickým aparátem. Ve Vídni jsou dosud nejdůležitější provozní ředitelstva státních drah: c. k. státní ředitelství vídeňské, ředit. severní dráhy Ferdinandovy, rakousko-uherské státní společnosti a ředitelství severozápadní dráhy s nespočtelným úřednictvem. Dále státní tiskárna, mincovna, ústřední poštovní úřady, patentní úřad atd., nepočítaje v to veliký stav všelikých úředníků dvorských.

Že se při oněch ústředních úřadech a ministerstvech nejedná snad o žádné maličkosti, je viděti z rozpočteného nákladu v r. 1912 na všechna tato centrální zařízení přes 60 mil. K většinou potřebovaných jen na služné ústřednímu úřednictvu (kromě vydání železničních ředitelstev provozovaných, která nejsou samostatně vykazována). Jaký z toho podíl asi připadá na české úřednictvo? Zajisté že je to minimální suma, kterou jako almužnou jen náš národ je odbyt. Je také nesporné, že by se osobní náklady těchto ústředních úřadů daly mnohem snáze zmírniti, nežli náklady státní správy v jednotlivých královstvích a zemích. Tím spíše by se dalo úspory docílit, jelikož se tu jedná o místa velmi tučně placená a štědře

rozdílená, z nichž mnohá zajisté jsou nadbytečná (možná, že jsou mezi nimi také sinekury), ne snad ani, že by oni vysocí úředníci pravidelně příliš málo pracovali, nýbrž protože pro těžkopádné a neúčelné zařízení služby se koná velmi mnoho práce zbytečné. Kromě toho se v ministerstvech, kde je postup bez toho rychlý, stále zřizují nová, znamenitě placená místa *extra statum* (mimo ustanovený počet) *ne ad personam* (pro určitou osobu). Za doklad vedle četných jiných lze uvést na př. konceptní personál při ministerstvu zemědělství pro r. 1912, který je v rozpočtu vykazován takto:

- 3 sekční chefové,
  - 7 ministeriálních radů, z nichž 1 *extra statum*,
  - 13 ministeriálních sekretářů, z nichž 3 *extra statum*
- a 2 v VI. třídě *ad personam* atd.

K těmto místům *extra statum* a *ad personam* není potřeba přičítati poznámek, když se ví, jak v ministerstvech není žádnou řídkostí, že úředníci pravidelným postupem již často záhy před čtyřicátým rokem dostihují V. dietní třídy. (Ovšem čeští úředníci mezi tím nejsou.)

6. *České a německé úřednictvo v českých zemích.*

Ze státních rozpočtů je ovšem úplně nemožno zjistiti, kolik z nákladů na státní úřednictvo v českých zemích připadá na úředníky národnosti české nebo německé. Nicméně jisté dohady jsou i tak možné a také skutečně prováděná prakse úřední o tom dává dosti zřetelné poučení.

Ze zemí českých Slezsko má rozhodně velikou převahou úřednictvo rozhodně německé; i když se tam do úřadů dostane Čech, není to valným ziskem pro českou národnost, jelikož se tam český úřadovati nesmí ani při vnějším styku se stranami. Při tom snad právě protože je úřednictvo slezské německým, jest jeho počet poměrně větší, i jeho postupní poměry jsou mnohem příznivější nežli v Čechách nebo na Moravě. (Doklady byly proto zejména uvedeny již při politické a finanční správě v odst. 3.)

Na Moravě do nedávna bylo také státní úřednictvo zdrcující převahou národnosti německé. Ještě asi před čtyřmi lety tvrdil na radě říšské německý zástupce brněnský d'Elvert, že namnoze až na 80% všech úředníků na Moravě patří k německé národnosti a to při poměru Čechů k Němcům asi 71% k 29%. Třeba tvrzení to by

bylo upřílišené, přece celkem dosud české státní úřednictvo na Moravě je ve velmi trapné menšině, zvláště na lépe placených a vlivných místech. Napomáhá tomu především ta okolnost, že velká města moravská jsou dosud skoro ze tří čtvrtin ovládána Němci.

Města nad 10.000 obyvatel s německou vládou mají 72%, kdežto města stejné velikosti s českou vládou mají jen 28% všeho počtu lidí bydlících ve všech těch městech.

Na př. sídla všech šesti sborových soudů první instance (krajských a zemského) jsou: Brno, Jihlava, Znojmo, Olomouc, Uh. Hradiště a Nový Jičín. Z těch pět má zastupitelstva ryze německá a pouze Uh. Hradiště je v rukou českých. Z toho Němci si vytvořili jako samozřejmý požadavek, aby soudy v těchto městech byly obsazeny převážnou většinou soudci německé národnosti.

A jak vypadá obsazování míst soudcovských a úřednických vůbec v Čechách, pro to dokladů je dosti v denním tisku, abychom se toho nemusili zde již dovolávat.

Kterak krajiny české zřejmě jsou i dle rozpočtu státního zkracovány proti obvodům německým, pro to pěkný doklad nám podávají vyměřené stavy sborových soudů s převahou českého obyvatelstva proti sborovým soudům s převahou německou nebo proti sborovým soudům slezským, kde jsou skoro výhradně ustanovováni soudcové německé národnosti.

Při sborových soudech většinou neb úplně českých v Písku, v Táboře, v Chrudimi, v Jičíně a v Českých Budějovicích jsou systemisována tato místa v dietních třídách:

	v V	VI	VII	VIII	IX
	—	17	46	29	4
poměrně	—	17 7%	47·9%	30·2%	4·2%

Při čistě německých sborových soudech nebo převahou německých v Chebu, v Liberci, v Mostě a v Litoměřicích jsou systemisována místa:

v třídě	V	VI	VII	VIII	IX
	4	26	31	27	1
poměrně	4·5%	29·2%	34·8%	30·4%	1·1%

a ve Slezsku při sborových soudech v Opavě a v Těšíně je systemisováno

ve třídě	V	VI	VII	VIII	IX
	2	11	15	11	—
poměrně	4·1%	22·5%	30·6%	42 8%	—

Tu je zase zřetelna ona dvojitá míra, podle které v nejlépe placených třídách (VI. a V.) při českých soudech (převahou) je úředníků jen 17·7%, kdežto při slezských soudech sborových je jich v těchže třídách 26·6% a při (převahou) německých soudech v Čechách je jich tam až 33·7%, tedy téměř dvojnásobné procento. V V. dietní třídě při oněch uvedených českých sborových soudech není nikdo, za to v IX. třídě (nejhorší) je 4·2% soudců, kdežto při slezských soudech nikdo není v IX. třídě.

Jakkoli patrně je postavení úředníků německé národnosti v českých zemích rozhodně výhodnější, nežli úředníků téhož odboru národnosti české, přece úřednictvo v českých zemích obojí národnosti má postavení daleko obtížnější a hmotně nevýhodnější, nežli v alpských zemích, anebo v Dolních Rakousích. Proto také němečtí čekatelé na úřední místa mnohem raději se hlásí do zemí alpských nebo do Dolních Rakous a do Čech přirozeně byl až do nedávna skoro nedostatečný příliv německých uchazečů. Zajisté všichni němečtí úředníci, kteří si přáli rychlejší kariéry při menší práci a kterým nezáleželo příliš na tom, v které zemi zrovna budou působiti, nepochybně lépe pochodili, když volili svou úřední dráhu v Tyrolsku nebo v jiných alpských krajinách, nežli kteří náhodou se rozhodli pro Čechy nebo pro Moravu. Teprve od několika let organizovala německá národní rada příliv německých sil také do úřadů v Čechách tím, že praktikantům nebo špatně placeným úředníkům udělovala přímo stipendia a tak hleděla dostatečný úřední německý dorost ke státním úřadům v Čechách přilákat. Zároveň praxe nyní všeobecně prováděná, že do německých neb i smíšených obvodů se ustanovují výhradně úředníci německé národnosti, pomohla zase k tomu, že úředníků německé národnosti bude dosti. Na Moravě a ve Slezsku od jakživa však úředníci německé národnosti mají nepopíratelnou převahu.